

HOFFMANN ISTVÁN

CSÚRY BÁLINT, A DEBRECENI EGYETEM TANÁRA*

BÁLINT CSÚRY, PROFESSOR OF THE UNIVERSITY OF DEBRECEN. As professor of Hungarian and Finno-Ugrian linguistics, Bálint Csúry taught at the University of Debrecen from 1932 to 1941. In the course of these few years he made Debrecen the Carpathian Basin center and emblematic scene of vernacular language research. With this he contributed to the realization of his most important scholarly objectives aimed at making vernacular language research assume a worthy place among the disciplines of Hungarian linguistics. It is due to his efforts that in 1938, for the first time in this country, an Institute of Hungarian Vernacular Research was established at the University of Debrecen.

Bevezető

Csúry Bálint 1932-től 1941-ig tanított a debreceni egyetemen a magyar és finnugor nyelvészet professzoraként. Ez az idő az egyetem, illetőleg a Magyar Nyelvészeti Tanszék fennállásának csaknem 100 évéhez képest nem túl hosszú ugyan, mégis ezek alatt az évek alatt Csúry elérte, hogy a népryelvkutatásnak vagy ahogyan ő nevezte, a „népryelvi bűvarlatnak” a Kárpát-medencebeli központja, emblemikus színtere Debrecen lett. Hogyan tudta Csúry Bálint viszonylag rövid idő alatt ennyire meghatározó, tudományterületet formáló műhellyé alakítani az általa irányított tanszéket? Ennek a történetnek igencsak lényeges részlete éppen a kezdőpontja, ezért először azt a helyzetet kell megvilágítanunk, amelynek révén Csúry Debrecenbe került.

Debrecenbe kerülése

A debreceni egyetemet az ősi Református Kollégium hagyományaihoz kapcsolódva 1912-ben alapította meg a magyar állam. A Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Karon az ezen belül létrehozott Magyar és Finnugor Összehasonlító Nyelvészeti Tanszéken 1914 őszén kezdődött meg az oktatás. A tanszék első professzora a Dunántúlról származó Pápay József volt, aki azonban már 1908-tól a Debreceni Református Kollégiumban tanított. Kutatásainak középpontjában a finnugor összehasonlító nyelvészet, külö-

* A Csúry Bálint születésének 125. évfordulója tiszteletére rendezett emlékülésen elhangzott előadás rövidített változata. A teljes szöveg megtalálható a *Magyar Nyelvjánások* 2011. évi 49. évfolyamában.

nösképpen pedig az osztják nyelv vizsgálata állott, ami természetszerűen meghatározta a tanszék arculatát is nemcsak a kutatás, hanem az oktatás terén is. Az ő érdeméből professzorságának csaknem két évtizede alatt tanszéke nemcsak a magyarországi, hanem a nemzetközi finnugrisztikának is elismert központjává vált.

Pápay József professzori széke azonban 1931-ben bekövetkezett halálával megürült, s a bölcsészkar vezetése nem volt könnyű helyzetben, hogy a helyére méltó utódot ültesen. A kar bizottságot küldött ki javaslattételre, s a négy professzor igen alaposan tájékozódott a szóba jöhető nyelvészek körében. A tudományos és a tanári kiválóság mellett fontos szempont volt, hogy a jelölt a tanszék arculatának megfelelően mind a magyar, mind pedig a finnugor összehasonlító nyelvtudomány terén eredményes működést tudjon felmutatni. A javaslattevők választása végül Csúry Bálintra esett, ám előterjesztésük csak 1931 októberében került a kar elé, amely egyhangú döntéssel fogadta el a javaslatot, s hívta meg professzornak a tanszékre Csúry Bálintot.

Debrecenbe kerülése előtt Csúry a Kolozsvári Református Kollégium tanára volt, aki ez idő tájt Erdély egyetlen jelentős nyelvészeként a lehetőségekhez képest élénk kapcsolatot tartott fenn a magyarországi nyelvésztaársadalommal. Kapcsolatai azonban főleg Budapest felé irányultak, Gombocz Zoltánhoz és Melich Jánoshoz fűzték a legerősebb kötelek. Tudományos eredményeinek elismeréseképpen 1927-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjainak sorába választotta, 1930-ban pedig a Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen nyert magántanári címet a néprnyelvkutatás körében tett habilitációja révén.

Csúry Bálint maga számol be arról, hogy Pápay Józseffel csupán egyetlen alkalommal találkozott, így közelebbi kapcsolata a debreceni egyetemmel sem igen lehetett. Miért választhatta mégis további működése színteréül Debrecent? Erre a kérdésre a választ nem tudjuk, legfeljebb sejtéseink lehetnek felőle. Talán éppen amiatt, amiért a szülőföldön eltöltött szatmári évek után is nem a budapesti, hanem a kolozsvári egyetemre iratkozott be. Szerepet játszhatott ebben a szülőföld közelsége – ne feledjük: ekkor még nem készült el nagy művével, a *Szamosháti szótárral* –, s talán az is, hogy Budapest mozgalmas, zajos világával szemben Debrecen a nyugodtabb alkotómunka békés levegőjét ígérte számára. A döntés nehezebbik része mégis inkább az lehetett Csúry Bálint számára, hogy elhagyja-e egyáltalán Erdélyt amiatt, hogy pályája másutt nagyobb reménnyel teljesebben ki. A tanítványból jó barátta lett Szabó T. Attila így emlékezett vissza erre a nem könnyű helyzetre: *„Csak a szótlan, kevésszédű lélekhez közvetlen közelbe került barátok és tanítványok kevese tudja, hogy milyen harcot kellett Csúrynek, a kötelességteljesítés és hűség kérdésében olyan komolyan gondolkozó embernek önmagával megvívnia, mikor a Pápay József halálával megürült debreceni magyar és finnugor tanszékre való meghívása szóba került.”* A közvélemény ugyanis abban az időben mélyen elítélte azokat, akik Erdélyt és az ottani magyarságot nehéz helyzetében elhagyták. Azonban – ismét Szabó T. Attila szavaival szólva – *„Csúry kimenetelét minden gondolkozó nemcsak természetesnek tartotta, hanem elvégzendő munkája, feladata iránti kötelességteljesítésnek is. Neki itt Erdélyben nem*

nyilott és nem nyílhatott tér tanítványok nevelésére, tanítványok önálló kutató munkára való elindítására.”

Döntését követően Csűry – a kinevezés adminisztratív ügyeinek elhúzódása miatt – 1932 szeptemberében kezdhette meg egyetemi tanári működését a debreceni egyetemen. Éppen abban az évben, amelynek tavaszán az egyetem főépületének – ahol a bölcsészkar tanszékei is helyet kaptak – az építése befejeződött. Csűry Bálint 1932 szeptemberének egyik hétfőjén reggel 8 órakor itt, a XIV. tanteremben a leíró magyar hangtan előadásával kezdte meg egyetemi tanári munkáját.

A tanár

Csűry Bálint Debrecenbe érkezését követően nagy erővel vetette bele magát a tanításba. Az első években energiáinak nagy részét e munka kötötte le: ezt mutatják a korabeli dokumentumok, s később erre emlékeztek a tanítványok is. Főkollégiumain, ami általában heti 3 órát jelentett, s amelyeket mindig reggel 8 órakor kezdett, szemeszterről szemeszterre haladva végigvette a magyar nyelvészet főbb területeit: a hangtant, az alaktant, a mondattant s emellett a szókincset és a jelentéstant, de tartott előadásokat a magyar nyelv történetéről is. Órákat hirdetett a magyar nyelvjárásokról, a magyar nyelvtan középiskolai tanításáról, a magyar nyelvhasználatról, rendszeresen tartott finn nyelvtani órákat, beszélt a *Kalevaláról*, máskor pedig a finn prózáról. Gyakorlatai kiegészítették az adott félévi fő tematikát, de emellett – ahogy teltek az évek a professzori katedrán – egyre több speciális témájú tárgyat is meghirdetett a tanrendben.

Hallgatóinak visszaemlékezései szerint a „*Tisztelt Hallgatóim!*” megszólítás nélkül soha meg nem kezdte egyetemi előadásait. A későbbi akadémiussá lett néprajztudós, Balassa Iván úgy emlékezett vissza ezekre az órákra, hogy Csűry „*[m]inden előadását féltves lapokra leírta, és olyan lassan olvasva adta elő, hogy azt közönséges írással le lehetett jegyezni. Nem volt lebilincselő előadó, de logikusan felépített előadásait nagy érdeklődéssel hallgattuk. Kéziratát sokszorosításra rendelkezésre bocsátotta, sőt a már legépezt kéziratot átnézte és javította.*” Hallgatói a négy oktatási év alatt előadásain és szemináriumain megkaptak tőle minden tudásanyagot, amelyre a vizsgák sikeres letételéhez szükségük volt, így érthető, hogy óráit nagy szorgalommal látogatták. Tanári elkötelezettsége a kar vezetőinek is feltűnt, amit egy jegyzőkönyvben rögzített véleményük is nyilvánvalóan mutat: „*[Csűry a kar] egyik legbuzgóbb és legeredményesebben tanító tanára, aki voltaképp két tanszéket, a magyar és finnugor összehasonlító nyelvészet tanszékét látja el egymaga. Néha rendes óraszámmain felül 10-11 órás kollégiumokat hirdet, és vezeti a szemináriumában a hallgatók sokirányú munkásságát.*” Munkájának elismeréseképpen a bölcsészkar az 1937/38. tanévben dékánjának is megválasztotta.

Csűry sok időt szánt a hallgatókkal való törődésre a tanórákon kívül is. Reggeli előadásai után a hallgatóival való foglalkozás töltötte ki az idejét, s egyénisége vonzotta magá-

hoz a tanítványokat. Szabó István, aki később hosszú ideig középiskolai tanárként működött Debrecenben, úgy emlékezik vissza rá, mint aki „*egyszerű ember volt, határozott, kedves egyéniség. Nem volt »méltóságos professzor úr«, szívesen társalgott munkát vállaló hallgatóival.*” A nála doktoráló Végh József arról is beszámolt, hogy az egyetemen szinte családias volt körülötte a légkör, a hozzá legközelebb álló tanítványait pedig a házába is meghívta. Imre Samu, aki a Csűry által megnyitott úton tanítványai közül talán a legmesszebbre, az akadémikusi székig jutott, úgy emlékezett néhai professzorára, mint aki „*mindenekelőtt jó tanár volt [...] és vonzó emberi tulajdonságokkal rendelkező személyiség, aki közvetlen, meleg emberi kapcsolatokat tudott kialakítani tanítványaival, [...] és megtalálta a módját annak, hogy az ügy iránti lelkesedését átplántálja beléjük is.*”

Csűry Bálint sokirányú oktatómunkáját kellően színes tudományos előélet alapozta meg. Ebből csupán néhány munkát említve – *Teleki József gróf mint nyelvész* (1909), *Az íge* (1910), *A nyelvtudomány ismeretelméleti vizsgálata* (1913), *Érintkezésen alapuló névátvitel* (1929) – is kitűnik, hogy a nyelvjárási tematika csak az 1920-as évek második felétől válik meghatározóvá, a 30-as években pedig szinte egyeduralkodóvá munkásságában. Élete főművének, a *Szamosháti szótárnak* a munkálatai persze csaknem három évtizeden át folyamatosan jelen voltak Csűry tudományos pályáján, mígnem a munka két kötete – amely aztán szinte napjainkig hatóan számos regionális tájszótár szerzőjének szolgált elsőrangú mintául – 1935-ben és 1936-ban meg nem jelent.

A nyelvjáráskutató

Ekkor Csűry Bálint hozzákezdhetett ennél is nagyobb szabású terveinek a megvalósításához. E vállalkozásban azonban társakra volt szüksége. Leendő munkatársait legkiválóbb tanítványai közül évek óta rendszeres figyelemmel és áldozatos munkával igyekezett ki-nevelni. Egyre gyakrabban hirdetett meg a nyelvjárásokkal foglalkozó órákat, de az egyetemi tananyagon kívül is sokat tett tanítványai nyelvjárási ismereteinek bővítése érdekében: hetenként rendszeresen maga tartott lejegyzési gyakorlatot számukra. Az 1935/36. tanév tavaszi félévében pedig meghirdette *A népnyelvi gyűjtés módszere* című kollégiumát, s ennek összefoglalását *A népnyelvi búvárlat módszere* (1936) címen meg is jelentette. E munkát Balassa Iván szerint a Csűry-tanítványok valóságos bibliájuknak tekintették. Törekvéseiben támogatta két mellette működő magántanára is: N. Bartha Károly, aki a néprajz oldaláról támogatta meg a népnyelv oktatását, valamint Papp István, aki akkoriban a nyelvatlaszok ügyével foglalkozott, s később utóda lett a tanszék élén is. Csűry meghívását ő is kitüntetésnek tekintette, s így emlékezett vissza rá: „*Az akkori magyar nyelvészek sorában az ő tudományát, emberségét és magyarságát tartottam a legtöbbre.*” Ekkoriban vált szorosabbá, már-már baráttá Csűry kapcsolata a kiváló néprajzkutatóval, Győrffy Istvánnal is.

Csűry a tanítványok között felbukkanó tehetségeket kiválasztva komoly, bizonyításra alkalmas feladatokat jelölt ki a számukra. Imre Samu visszaemlékezésében beszámol arról, hogy „[i]ndexem aláírásakor felfigyelt [...] arra, hogy Felsőőrben születtem, és már a tanév elején egy hosszú beszélgetés során közölte velem, hogy a felsőöri nyelvjárás feldolgozását szánta nekem feladatul, ecsetelve előttem ennek a munkának a szépségét, fontosságát, tudományos jelentőségét.” Csűrynek e sohasem gyorsan megtérülő munkabefektetése a tanítványok nevelése terén egyre több és értékeesebb gyümölcsöt termett. A professzor vezetésével egész sor hallgató készítette el szakdolgozatát: a hozzá benyújtott 33 munkából 17 nyelvjárás tárgy köréből íródott. És hamarosan következtek a doktori értekezések is: a Csűry irányításával készült 8 disszertáció nagyobbik részének fő témájaként szerepelt a nyelvjárás problematika, de a munkák mindegyike kapcsolódott valamiféleképpen e témakörhöz.

A legkiválóbb hallgatók gyakornokként kapcsolódtak be a tanszék munkájába: gyakornok volt Csűry mellett többek között Bartha Katalin, Kovács István, Nagy Jenő, Ruzskay Endre s a már említett Szabó István, Imre Samu és Balassa Iván. A legkiválóbbak közül az idősebbek, Végh József és Bakó Elemér pedig hamarosan tanársegédként segítették az oktatást. Ez volt tehát az a hátország, amelynek kialakítását és megerősítését követően Csűry megalapozottan, fiatal kollégái, kutatótársai munkájára is számítva foghatott hozzá nagyobb szabású tervei megvalósításához.

Csűry Bálint tudományos célkitűzéseit talán azzal jellemezhetjük legjobban, hogy a nyelvjáráskutatást a magyar nyelvtudomány részdiszciplínái között az őt megillető helyre kívánta fölemelni. Jól látta ugyanis, hogy a 19. század végének fellendülése, magas színvonalú, intenzív munkája után a nyelvjáráskutatás ügye lehanyaglott, háttérbe szorult. Ennek fontosságáról ő maga szilárdan meg volt győződve: enélkül a magyar nyelv egészének ismerete szenved ki nem közzörülhető csorbát, s nyelvünk történetét a nyelvjárások nélkül ugyancsak töredékesen tudjuk megismerni, de még a finnugor összehasonlító nyelvészet is nagy kárát látja az e területen szereshető tudás hiányának. Ezt a tapasztalatot nemcsak a magyar nyelvtudomány történetének és korabeli állapotának elemzése alapján szűrte le magának, hanem ezt mutatták számára más nyelvek kutatásának eredményei, de emellett a magyar tudományos, sőt szélesebb értelemben a magyar szellemi élet példája, történései is. Szellemi horizontjának tágasságát mutatják azok a szavai, amelyekkel programadó írását kezdi: „*Napjainkban Európaszerte uralkodó tudományos mozgalom a népiségtudomány. Társadalomtudományi vonatkozásaiban nálunk is keltett ez a mozgalom bizonyos érdeklődést, de egyéb téren, értve ezt különösen a magyar népnyelv búvárlatának rendszeressé tételére, sajnos, annál kevésbé.*”

Visszatérő példájaként „a testvéri finn nemzet” előremutató törekvéseit idézi hangsúlyozva, hogy „*Finnországban minden barátomtól sokat tanultam, és mindig nagyon hasznos benyomásokkal és ösztönzésekkel tértem haza.*” A finnországi szakmai kapcsolatok, a Finnországban három alkalommal is megtett nyári utazások nemcsak Csűry finn nyelvi ismereteinek felfrissítését szolgálták – amit egyébként megkövetelt tőle tanszékén a Pápay-

örökség továbbvitelének magára vett kötelezettsége –, hanem e tanulmányutak a látóhatárát is tágitották, s ezen túlmenően az ottani baráttal, Artturi Kannistóval a közös munka örömét is jelentették számára. Kannistóval ugyanis – akit Csűry javaslatára 1935-ben a debreceni egyetem díszdoktorává is avattak – Yrjö Wichmann északi moldvai csángó gyűjtését szerkesztették szótárrá, hol Csűry debreceni házában, hol pedig Kannisto karjalai nyaralójában folytatva a munkát.

A korabeli, 30-as évekbeli Magyarországon is megerősödött a szellemi életben a nép, elsősorban a parasztság felé fordulás gondolata, eszméje, amely megmutatkozott a népi írók mozgalmának sikereiben éppúgy, mint a szociológiai indíttatású falukutató mozgalom megélénkülésében. Azt, hogy a népnyelv bűvárlata milyen haszonnal járhat a nyelvtudomány számára általában is, Csűryben Gombocz Zoltán tudatosította legkorábban, még jóval a debreceni professzorságát megelőzően. Barátsága Gomboczsal még annak kolozsvári egyetemi tanársága idején (1914–21) alakult ki, s ez a barátság megmaradt egészen Gombocz haláláig. Csűry előadásaiban mint a legnagyobb magyar nyelvtudósra hivatkozott Gomboczra. Csűry Gombocz emlékéhez a szó szoros értelmében haláláig hű maradt: utolsó munkája ugyanis Gombocz Zoltán mondattanának sajtó alá rendezése volt, amelyet igen fáradtságos munkával végzett el, s amelynek befejezése napján döntötte ágyának a betegség, melyből már fel sem épült. A Gombocz iránti tisztelet, már-már rajongó szeretet mutatkozik meg abban is, hogy egyik hallgatójának visszaemlékezése szerint Gombocz Zoltán halálakor úgy kezdte az órát, hogy bejelentette: *„elhunyt a magyar nyelvtudomány nagy egyénisége; méltatta a nagy nyelvtudóst, majd azzal fejezte be rövid megemlékezését, hogy nehéz volna most órát tartani, s nemuljon el ezen az órán a mindennapos munka.”* Csűryt bizonyára mélyen érintette, hogy a számára legbiztosabb mércéül és állandó vonatkozási pontként szolgáló barátot, a kor valóban talán legkiválóbb magyar nyelvészét éppen akkor veszítette el, amikor nagyobb terveinek végrehajtásába belefogni szándékozott.

Az intézetalapító

Csűry Bálint világosan látta, hogy a nyelvjáráskutatás terén jelentkező szerteágazó feladatokat egyetlen egyetemi tanszék önmagában nem tudja elvégezni, ezért mindent elkövetett, hogy erre külön intézményt hozzon létre. Az 1937. évi országos felsőoktatásügyi kongresszus elé terjesztett indítványának központi javaslata az volt, hogy *„[a] magyar nyelvészeti tanszékek mellé megfelelő éves átalánnyal szerveztessék magyar nyelvjáráskutató intézet, mely foglalkozzék a magyar népnyelvi gyűjtés, feldolgozás és a magyar nyelvátlasz munkálataival.”* Ahogyan az itteni megfogalmazás is mutatja, Csűry az ország egyetemeinek összefogását szorgalmazta a nyelvjáráskutatás terén. Azt is jól tudta, hogy a sikeres együttműködés az érintettek személyes kapcsolatainak minőségén áll vagy bukik, s úgy ítélte meg: az ügy számára kezdeményezése idején ebben a tekintetben is kedvező

a helyzet. Néhány év múlva azonban kissé csalódottan tekintett vissza ebbéli reményeire, Zsirai Miklósnak írta 1939-ben a már fent idézett levelében: „*Sok tudós kör irigyelte is abban az időben a magyar nyelvészeket azért, hogy úgy összetartanak, s hogy olyan ideális kapcsolatok fűzik őket egymáshoz. Sajnos, ma nincs egészen így*” – állapítja meg kissé kiábrándultan, érzékelve a sikerei után vele szembefordulók részvétlenségét és gáncoskodását, ám elveiből, ideáiból ekkor sem volt hajlandó engedni: „*Az összefogást keresem, a jóézésű, igaz emberek összefogását. Azt a tudománypolitikát, amely a múltban is volt, amely az erőket összefogni, nem pedig visszariasztani és elkedvetleníteni igyekszik*” – írja levelének zárásaképpen.

Csűry javaslatára végül 1938-ban Hóman Bálint vallás- és közoktatási miniszter és Szily Kálmán államtitkár támogatásával a debreceni egyetemen elsőnek az országban Magyar Népnyelvkutató Intézet létesült, és kezdte meg a működését. S amikor később más egyetemeken hasonló intézetek jöttek létre, ezekben Csűry „*nem vetélytársakat, de testvéreket*” látott.

A debreceni Magyar Népnyelvkutató Intézet tevékenységéről meglehetősen részletes képet kaphatunk az intézet 1939-ben útjára bocsátott évkönyvének, a *Magyar Népnyelvnek* a köteteiből, amelynek első két évfolyama Csűry Bálint szerkesztésében jelent meg. Programadó rövid írásában *Mit akarunk?* címmel tömören, világosan fejt ki az intézet tevékenységére vonatkozó elképzeléseit. E kutatási program nemcsak Csűry koncepciózus gondolkodását mutatja, hanem azt is, hogy a munkálatok már a megindulásukkor is komoly alapokra támaszkodtak, nagyszerűen elő voltak készítve. Erre következtethetünk abból, hogy már a *Magyar Népnyelv* első köteteiben megjelenő intézeti beszámolók is igen tetemes munkáról és komoly eredményekről tudósítanak.

Csűry az intézet feladatait mintegy koncentrikusan táguló körökben jelölte ki. Célul tűzte ki „a debreceni eredeti cívisnyelv szókincsének szótári feldolgozását”. E munka egyes mesterségek szókincsének összegyűjtésével indult, de aztán hosszú időre elakadt, és majd csak a 21. század elején, 2005-ben valósult meg Kálnási Árpád jóvoltából. Bihar megye népnyelvének feldolgozását szókincsgyűjtéssel, a helynevek településenkénti összegyűjtésével, jelenségmonográfiákhoz való adatfeltárással, továbbá nyelvatlasz-előkészületekkel indította meg az intézet. Harmadik feladat körként Csűry „az elszakított, vagy szórványokban élő magyarság nyelvének tanulmányozását” jelölte meg, amely kezdetben leginkább az Erdélyben élő nyelvészek bevonása révén valósulhatott meg. Az együttműködést Csűry oly módon is előmozdította, hogy egykori kolozsvári kollégiumi tanítványát szerkesztőként kívánta bevonni a *Magyar Népnyelv* kiadásába. Szabó T. Attila erre fél évszázad múltán így emlékezett vissza: „*Mikor aztán engem 1940 őszén a kolozsvári egyetemre neveztek ki tanárnak, Csűry Bálint rögtönösen azzal az ajánlattal tüntetett ki, hogy tegyük a debreceni és a kolozsvári nyelvészek közös kiadványává az ő intézeti évkönyvét.*” A sors keserű fintoraként azonban a közös szerkesztői ténykedésre Csűry Bálint halála miatt már nem kerülhetett sor: a Csűrytól a stafétabotot átvevő Bárczi Géza azonban ebben a kérdésben is tiszteletben tartotta előde szándékát, s a *Magyar Népnyelv* 3., 1941. évi kötete már Szabó T. Attilával közös szerkesztésében látott napvilágot.

A hagyaték

Csűry Bálintnak nem sok időt adott a sors arra, hogy sokirányú, ám mégis egységes, jól átgondolt terveit végrehajtsa, s még kevésbé, hogy halványabban körvonalazott távolabbi álmait is megvalósítsa. Joggal állapíthatta meg azonban emlékbeszédében a katedrát elfoglaló Bárczi Géza, hogy Csűry Bálintnak „itt Debrecenben tudományos és evvel szoros kapcsolatban lévő tanári és nevelő munkája mély nyomokat hagyott”. Azt, hogy a Csűry által elindított kutatási irányok, nyelvészeti módszerek, vizsgálati eredmények iskolát formáltak-e, ahogyan ezt az utókor nagy többsége látta és látja, vagy mindez a tevékenység iskolává kevésbé állt össze, ahogyan egyesek felvetették, olyan tudománytörténeti kérdés, amelynek megválaszolásában objektív fogódzókra nem támaszkodhatunk.

Csűry Bálint keze alól majd tucatnyi nyelvész szakember került ki, akiknek a pályáját meghatározóan befolyásolták az indulás évei, s nyelvészként vagy éppen néprajztudósként Kolozsvártól Budapestig, Újvidéktől Debrecenig a magyar tudományosság különböző szinterein végezték munkájukat, és ki-ki tehetsége, adottsága szerint használta és gazdagította azt az útravalót, amelyet professzorától egykor Debrecenben kapott. Tanítványainak legidősebbike, Végh József a *Halotti Beszéd* című nyelvemlékünknek azokkal a szavaival búcsúzott szeretett mesterétől, amelyeket Csűry Bálint *Ómagyar olvasmányok* című kurzusának utolsó előadásán 1940 decemberében egy csütörtöki késő délutáni órán a debreceni egyetem főépületében a XI. tanteremben magyarázott: „Látjátuk, feleim, szümtükkel, mik vogymuk? Isa pur es homu vogymuk.”

Irodalom

- BAKÓ Elemér, *Csűry Bálint élete és munkássága*, Magyar Népnyelv, 3(1941), 7–38.
- BALASSA Iván, *Csűry Bálint*, Budapest, 1988 (A Múlt Magyar Tudósai).
- BÁRCZI Géza, *Csűry Bálint emlékezete*, Különnyomat a m. kir. Tisza István-Tudományegyetem 1941–42. tanévi évkönyvéből, Debrecen, 1943.
- CSŰRY Bálint, *Pápay Józsefemlékezete*, Debrecen, 1935 (Debreceni Tisza István Tudományos Társaság, Emlékbeszédek I/1).
- CSŰRY Bálint, *Mit akarunk?* Magyar Népnyelv, 1(1939), 3–6.
- IMRE Samu, *A Csűry-iskola = Tanulmányok a magyar nyelvtudomány történetének témaköréből*, szerk. KISS Jenő, SZÜTS László, Budapest, 298–306.
- JAKAB László, KERESZTES László, *A debreceni magyar és finnugor nyelvtudományi tanszékek története (1914–1990)*, Debrecen, 1990 (A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 55).
- KÁLNÁSI Árpád, *Fejezetek a Csűry-iskola történetéből*, Debrecen, 1998 (A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 72).
- KISS Jenő, *Csűry Bálint levele Zsirai Miklóshoz, 1939*, Magyar Nyelv, 88(1992), 362–365.

SZABÓ István, *Csűry Bálint a katedrán* = Hagyományápolás és megújulás, szerk. SEBES-
TYÉN Árpád, Debrecen, 1982, 45–53.

SZABÓ T. Attila, *Csűry Bálint (1886. február 13.–1941. február 13.)*, Magyar Nyelv, 37
(1941), 65–72.

SZABÓ T. Attila, *Szabó T. Attila levele*, Magyar Nyelvjárások, 28–29(1990), 13–14.

VÉGH József, *Csűry Bálint*, Nyelvtudományi Közlemények, 51(1941–1943), 232–240.